

Maan ja taivaan välissä. ”Keinu”-runon poetiikkaa

”Keinu” lienee Aleksis Kiven tunnetuimpia ja rakastetuimpia runoja. Runo kuvaa helluntai-iltaa, jolloin nuoret keinuvat isossa kyläkeinussa. Runon puhuja kutsuu neidon, oman impensä ”valkeal liinal”, mukanaan keinuun. Linnut laulavat, lempeä länsituuli puhaltaa, taivas on sininen ja maa viheriöi. Puhuja kuvailee tätä täydellisen idyllin maisemaa, joka avautuu keinujen jalkojen juuressa.

Kesken runon konkreettinen maisema muuttuu symboliseksi, kun keinusta alkaakin näkyä kaukainen onnen maa, Onnela. Keinujat nousevat sananmukaisesti arkisen elämän yläpuolelle tähyilemään ikuisen onnen maisemia. Lopuksi keinu seisautuu ja runon tunnelmat kääntyvät kuolemaan: keinun liikkeen pysähtyminen rinnastuu symbolisesti elämän päättymiseen. Rafael Koskimiehen mukaan (1974: 128–129) runo liukuu asteittain ulkoisesta kuvasta ensin elämykseen ja sitten sisäiseen mielenmaisemaan eli siihen Onnelaan, jota Kivi oli ”kauniisti – – luonnostellut Kaukametsässä ja Lintukodossa”.

Kivi-tutkijoista Tarkiainen, Viljanen ja Koskimies ovat kaikki ylistäneet ”Keinu”-runon maisemakuvausta. Koskimies (1974: 129) luonnehtii runon toiseksi viimeistä säkeistöä ”suomalaisen kevätmaiseman apoteosiksi” ja jatkaa, että kyseessä on täydellinen lyyrisen runon rakenne, valtava nousu kohti äärettömyyden näköalaa. Lauri Viljanen (1954: 183) puolestaan viittaa suomalaisen maalaiselämän työn ja huvin kuvauksiin Kiven runoudessa ja toteaa, miten ”Keinussa” yhdistyvät reaalisen maailman kauneus ja symbolisuuden kauneus. Tarkiainen (1915: 358–359) maalaillee, että ”Keinu” on ”noita harvoja yleistehoisiksi kirjastuneita runokuvia Suomen kesäisestä luonnosta, joista suomalainen sydän on löytävinään sanallisen ilmaisen eräille kaikista syvimille ja kaikista sanattomimmille tunnoilleen”. ”Keinun” rytmis-melodiset ainekset ovat vedonneet myös säveltäjiin, sillä runo kuuluu Kiven sävelletyimpiin: vuoteen 2016 mennessä se on sävelletty 13 kertaa.¹

Tarkastelen tässä artikkelissani ”Keinua” pääasiallisesti kolmesta näkökulmasta. Ensimmäinen on runolle tyypillinen puhuttelurakenne, joka osoittautuu moniulotteiseksi, runon merkitystasoja kasvattavaksi kielelliseksi keinoksi. Toinen näkökulmani runoon on sen metrinen ja rytminen rakenne. Osoitan, miten runoon kutoutuu ikoninen rytmi ja miten sen mitta ja merkitys solmiutuvat yhteen. Lopuksi käsittelen lyhyesti ”Keinu”-runon intertekstuaalisia kytköksiä muihin Onnenmaan ja Onnelan esityksiin kirjallisuudessa. Ensin on kuitenkin syytä luoda katsoja itse keinuun ja sen asemaan vanhassa kyläkulttuurissa. Myös runon tapahtuma-aika on tärkeä.

Kyläkeinujen kulta-aikaa olivat 1860–1880-luvut, ja niille kokoon-tuivat varsinkin naimattomat, rippikoulun käyneet nuoret. Keinut olivat

¹ Mm. Selim Palmgren, Aarre Merikanto, Yrjö Kilpinen, Toni Edelmänn. Kaikkein eniten sävellyksiä on ”Ikävyydestä”, yhteensä 20. http://www.aleksiskivi-kansalliskirjailija.fi/fi/index.php?option=com_content&task=view&id=84 (luettu 30.1.2016).

näyttäytymispaikkoja, joille tultiin matkojenkin takaa keinumaan, laulamaan, tanssimaan ja esittelemään ”ympäriajoa” eli keinun yläisan yli pyörähtämistä. (Talve 1961: 82–89.) Keinu, jota runossa kuvataan, on kookas kyläkeinuu, jollaiseen saattoi mahtua jopa parisenkymmentä keinuja samaan aikaan; yleensä tytöt istuivat ja pojat seisoivat.² Keinuminen oli nuorisolle tärkeää yhteisöllistä ja samalla romanttis-eroottisesti latautunutta toimintaa.³

Runon tapahtuma-aika on helluntai-ilta. Helluntaina, jota vieteen 50 päivän kuluttua pääsiäisestä, tapahtuu kristinuskon mukaan Pyhän Hengen vuodattaminen. Helluntaina raja pyhän ja maallisen välillä asemoituu uudella tavalla, koska pyhä laskeutuu taivaasta ihmisten mieleen, heidän sisäiseksi omaisuudekseen. Helluntai osuu myös kevään ja kesän siirtymäkohtaan (myöhäiskevääseen tai varhaiskesään). Se tematisoi siis eri tavoin rajanylityksiä: pyhän ja maallisen, kevään ja kesän. ”Keinu”-runossa tämä helluntai-iltaan liittyvä rajanylitysten tematiikka vahvistaa runon siirtymiä konkreettisesta symboliseen ja elämästä kuolemaan.⁴ Kiven runoudelle tyyppillisesti naisella – ja nimenomaan valkealiiniaisella immellä – on suuri merkitys tässä katoavan ja katoamattoman, arjen ja unelman kohtaamisessa. Valkea liina ja kalpeat kasvot liittyvät useisiin Kiven naishahmoihin (esim. Elo 1950), ja he ovat Hellaakosken (1983: 133) määrittelyn mukaan usein ”subliimin puhtaita ja enemmän tai vähemmän taivaallisia olentoja”.

”Nyt kanssani keinuhun käy”: runon puhutteluista

Runo alkaa apostrofilla eli neidon puhuttelulla (”Nyt kanssani keinuhun käy, / mun impeni, valkeal liinal”), ja jokaisessa toistuvassa refrengissä puhutellaan keinua (”Heilahda korkeelle, keinu”). Myöhemmissä säkeistöissä runon puhujaminä ei enää kohdistu sanojaan suoraan neidolle, vaan siirtyy puhumaan kuin itsekseen tai kuin kertomaan ajatuksiaan kolmannelle, näkymättömälle kuulijalle. Säkeet ”ja sinnepä lentäisin impeni kanssa / siivillä läntisen” suuntautuvat jopa neidon ohi. Runon viimeinen säkeistö kuitenkin varmistaa, että neito ei ole jäänyt pelkäksi kuvitelmaksiksi vaan on todella keinunut puhujan vierellä:

Seisahda, heiluva keinu,
jo kelmenee impeni poski
illalla lempeäl.

² Tarkiainen (1916) kertoo nuorison kokoontuneen Kiven aikaan korkealle kallioliselle kukkulalle, Keinumäelle eli Kettuniitynmäelle. Yhteisessä kyläkeinussa keinuttiin sunnuntai-iltaisina, ja helluntaina mäellä poltettiin helavalkeaa. Myös Koskimies (1974: 128) huomauttaa, että Kiven elämän todellinen keinuu sijaitsi Palojoen Ketunniitynmäellä, josta näkyi koko kyläaukea ja jokilaakso. Viljanen (1954: 129) toteaa, miten ”Helavalkea”-runossa kuvataan havainnollisesti kukkulalta avautuva näkymä kaukana hämmöttävine kirkontorneineen.

³ Keinun motiivilla on ollut erityisesti kuvataiteessa eroottinen lataus. Jean-Honore Fragonardin maalauksista ”Keinu” (1767) esimerkiksi pidetään ranskalaisen rokokoon tyyppiedustajana, ja samannimisen maalauksen teki mm. Renoir. http://www.artble.com/artists/jean-honore_fragonard/paintings/the_swing Kiven ”Keinun” tunnelma on kuitenkin täysin toinen kuin rokokoon Keinuu-maalauksen.

⁴ Helluntain merkityksestä ja helluntaista ”Helavalkea”-runossa ks. Turunen tässä julkaisussa.

Neidon puhuttelu heti ”Keinu”-runon alussa vetää lukijan mukaan sen tapahtumahetkeen, sillä (inhimillisen) puhutellun paikka runossa tarjoutuu aina myös lukijalle samastumiskohteeksi. Toinen lukijalle tarjoutuva samastumisen paikka on tietenkin runon minäpuhujan ja kokijan rooli. Runoudenkin vuorovaikutustilannetta on mahdollista tarkastella ns. osallistumiskehikon käsittein eli pohtia, minkälaisia tekstuaalisia puhujan, kuuntelijan tai osallistujan rooleja runo lukijalle tarjoaa (ks. Seppänen 1997).

T.S. Eliot (1954) huomauttaa, että puhuttelun ulottuvuus on runoudessa aina kahtalainen: vaikka runon sisäisessä maailmassa puhutellaan tiettyä henkilöä, puhe *kohdistetaan* samalla myös lukijalle, eräänlaiselle vieressä olijalle tai sivustakuulijalle. Juuri tämä kahtaalle suuntautuvan puhuttelun strategia on runouden keino tehdä lukija osalliseksi runon tapahtumista, sillä se luo lukijalle kokemuksellisen paikan runojen *sisään*. (Ks. myös Waters 2003: 18–28.)

On kuitenkin muistettava, että kielellisenä strategiana puhuttelu eli apostrofi ei ole joko–tai-ilmiö vaan jatkumo, joka sisältää lukuisia vivahteita sen suhteen, missä määrin se on kohdistettu myös muille kuulijoille tai läsnäolijoille (Richardson 2002).⁵ Se on myös arjen vuorovaikutuksessa yleinen kielellinen keino, vaikka se mielikuvissa usein yhdistyy vain ylevään ja romanttiseen tyyliin – onhan apostrofisuus yksi romanttisen runouden keskeisiä tunnuspiirteitä (ks. esim. Hökkä 2001; Richardson 2002).

Vaikka runon tarjoama puhetilanne (keinuminen kyläkeinussa helluntai-iltana) ja puhutellun rooli (nuori valkealiinainen impi) eivät ole luonteva samastumispaikka juuri kenellekään nykylukijalle, osoittautuu lukijalle tarjottu paikka kuitenkin alussa luultua avarammaksi. Koska runo aukeaa jo muutaman alkusäkeistön jälkeen symboliselle tasolle, lukijalla on monia mahdollisuuksia asettua sen puhujan tai puhutellun asemaan – kaukaisia maisemia tähyilemään. Näky siintävästä onnen maasta on helppo lukea yleisenä unelmoinnin ja unelmiin uskomisen kuvana. Runo on myös kutsu rakastetulle ja näkymä yhteiseen tulevaisuuteen. Juuri puhuttelurakenne luo runoon kuvion, johon sisältyy ensin kutsu, sitten yhteinen näky ja lopuksi sen hiipuminen. Runon voima on siinä, miten se tämän puhuttelun kautta yhdistää läsnäolevan, konkreettisen hetken ja universaalin näyn.

Rytmi ja rakenne

”Keinu”-runossa on seitsemän säkeistöä, jotka jakautuvat symmetrisesti kahteen kolmen ja yhteen yhden säkeistön jaksoon (3+1+3). Ensimmäiset kolme säkeistöä ovat kiinni runon tapahtumahetkessä ja -paikassa, mistä kertovat toistuvat deiktiset ilmaukset: ”Nyt kanssani keinuehun käy”; ”On allamme viherjä maa, / ja päällämme sininen taivas”; ”Kun väikyn mä ylhäällä tääl, / tääl tuulien viileäs helmas”.⁶

⁵ Apostrofisuuden teoreettisesta kehyksestä sekä puhuttelusta koko Kiven runouden kontekstissa ks. Katajamäki tässä julkaisussa.

⁶ Kaikki kursivoinnit ovat minun.

Runon puhujaminä on tapahtumien keskipiste ja hallitsija, joka säätelee tapahtumia. Hän puhuttelee nuorta naista ”mun impenäni”, ja hän käskee keinua heilahtamaan ja immen liinaa liehumaan: ”mun impeni”, ”Heilahda korkeelle, keinu”, ”liehukoon impeni liina”.

Runon keskimäinen säkeistö kuvaa siirtymää konkreettisesta ajasta ja paikasta (ihanalta kunnaalta) kuvitteelliseen paikkaan (Onnelan kaukaiseen maahan):

Kuin Onnelan kaukainen maa
niin kimmeltää ihana kunnas;
ja sinnepä lentäisin impeni kanssa
siivillä läntisen.

Kolmessa viimeisessä säkeistössä fokus on jo siirtynyt konkreettiselta keinumäeltä symboliseen, unenomaiseen todellisuuteen, mistä kertovat etäännyttävät deiktiset siellä-ilmaukset: ”*Siel* lehtinen kauhtana ain / on hartioil unisen koivun”; ”*Siel* laaksossa vainion all / on keväinen, viherjä niittu”; ”*Siel* suutelee ehto ja koi / ja *siel* ijankaikkinen aika / pois kiitävi vauhdilla kiitävän virran”. Puhuja ei kuitenkaan vielä itse ole perillä ”siellä”, vaan tarkkailee Onnelan maata matkan päästä.

Kiinnostavasti kaikki ne maisemalliset piirteet ja luonnonilmiöt, jotka puhuja kaukaisesta Onnelan maasta ihailien mainitsee, ovat totta myös hänen ”nykyhetkessään”: tiedämme runon ensimmäisistä säkeistöistä, että kunnas kimmeltää, maa viheriöi ja ilta-aurinko paistaa. Runossa katsotaan siis yhtä aikaa todellista maisemaa ja sen symbolista paralleelia, jolloin maisema on yhtä aikaa läsnäoleva ja kaukainen. Molemmat maisemat ovat huikaisevan kauniita ja heijastavat runon puhujan – ehkä jopa neidon – rakastunutta mielialaa. Henkilöiden sisäisten tunnelmien näkyminen maisemassa kuuluu romantiikan topoksiin, kuten Pirjo Lyytikäinen (2007: 96) huomauttaa. Kun puhuja heti runon kolmannessa säkeistössä vertaa luontoa morsiameen (”kun morsian kauniina seisoo luonto”)⁷, hän näkee samalla oman impensä – jonka valkean liinan hän samassa yhteydessä mainitsee – morsiamenaan. Myös maisemien katselu korkealta paikalta on Kiven runouden toistuva topos, ja ”Keinu”-runossa se toteutuu kaksinkertaisena: ollaan sekä keinumäellä että itse keinussa, maan ja taivaan välissä.⁸

Runon alkuosan rikkumatonta onnentunnetta ja runon loppuosaa erottaa toisistaan katoavaisuuden ja kuoleman tuntu. Runon loppusäkeistöissä fokus on siirtynyt kokonaan pois tästä hetkestä ja tilanteesta, paitsi refrengissä, joka pysyy muuttumattomana ensimmäiset kuusi säkeistöä.

Viimeisessä säkeistössä on vahva kontrasti nopean liikkeen ja pysähtymisen välillä. Siinä esitetään sekä kaksi kiitämisen kuvaa (”aika / pois kiitävi vauhdilla kiitävän virran”) että täydellinen pysähtyminen (”*Seisahda*, heiluva keinu”). Onnelan vastapainoksi nousee Unhola, unohduksen maa, ja kuoleman metonyymiset merkit (himmeys, pysähdys, kelmeys eli kalpeus) päättävät runon kuoleman kuviin:

⁷ Aleksis Kiven *Koottujen teosten* toimittajat ovat muuttaneet tässä kohdin ensipainoksen sanan ”kun” sanaksi ”kuin”. He eivät kommentoi muutosta, mutta huomauttavat yleisesti (Saarimaa & Tarkiainen 1915: 15), että ensipainoksen ilmeiset painovirheet on oikaistu.

⁸ Paavo Elo (1950, 246) huomauttaa, että eri valaistuksissa nähdyt näköalat kotiseudun korkeilta kunnailta ovat Kiven runouden toistuva motiivi.

ja siel ijankaikkinen aika
 pois kiitavi vauhdilla kiitävän virran
 himmeään Unholaan.
 Seisahda, heiluva keinu,
 jo kelmenee impeni poski
 illalla lempeäl.

Ikoninen rytmi

Se rytmisen liike, johon Keinu jo otsikollaan viittaa, toteutuu runon sisällössä: tunnelma liikkuu toiveikkuudesta huippuhetkeen, Onnelan näkemiseen, ja laskeutuu lopuksi kuoleman ja pysähdyksen tilaan.

Myös runon rakenteessa on havaittavissa vastaava edestakaisin symmetrisesti heilahtava liike, edellä analysoitu 3+1+3-säkeistorakenne. Sekä rakenteeltaan että rytmiltään runo mallintaa keinun liikettä. Koskimiehen (1974, 128) mukaan pituudeltaan vaihtelevat säkeet ja säännöllinen kertosaie-kolmikko aiheuttavat tämän keinuvan vaikutelman, jolla rytmi ”nerokkaasti noudattelee kyläkeinun liikkeitä”.⁹ *Kanervalassa* myös runon typografinen ilme noudattaa keinun liikettä, jossa lyhyimmät, kaksisanaiset säkeet asettuvat runon keskelle ja jossa pitemmät säkeet ikään kuin heilahtavat niitten molemmin puolin.

”Keinussa” on kyse ikonisesta rytmistä, joka jäljittelee kuvaamansa liikkeen tahtia (ikonisesta rytmistä ks. Lankinen 2002: 159–163, 180–182). Keinu-runon lisäksi runoutemme toinen vastaava ikoniselta rytmiltään mestarillinen runo on Kaarlo Sarkian ”Rukkilaulu”, joka jäljittelee rukin polkemisen ja langan juoksuttamisen ominaista rytmiä (ks. Leino 1979).

Perinteinen indoeurooppalainen mittasysteemi ei riitä kuvaamaan Kiven runouden omaperäistä metriikkaa, kuten erityisesti Heikki Laitinen (esim. 2002) on korostanut. Kivi pyrki kohti elävää, hengittävää sanontaa ja luonnollista rytmiä (Kivi 2012: 300–301, ks. myös Grünthal 1999: 321–322, Laitinen 2002). Tarkastelen seuraavaksi ”Keinun” rytmistä rakennetta soveltaen analyysimallia, jota Auli Viikari (1987: 93–94) on käyttänyt Kiven kuusimittaa eritellessään. Merkitsen säkeiden yläpuolelle P-kirjaimella ne kohdat (tavut), joihin puheen pääpaino asettuu. Keskimmaisella palstalla on säkeiden sanojen tavujen lukumäärä sanoitain, ja oikeassa laidassa esitetään tavujen pituuden ja lyhyiden analyysi.¹⁰ Sen merkitsen pienillä p- ja l-kirjaimilla erotukseksi pääpainollisuuden analyysistä.¹¹

Tavujen lukumäärän, pituuden ja pääpainollisuuden mukaan analysoitu rakenne näyttää tältä:¹²

⁹ Koskimies ei analysoi rytmiä tarkemmin, vaan hänen huomionsa rajoittuu tähän yleiseen luonnehdintaan.

¹⁰ Pitkiä ovat suomessa tavut, jotka päättyvät yhteen tai useampaan konsonanttiin tai pitkään vokaaliin (esim. Leino 1982: 332).

¹¹ ”Keinun” rytmistä ja Kiven säkeistömetriikasta ks. myös Laitinen tässä julkaisussa.

¹² Seuraavissa esimerkeissä kaikki säkeet on *Kanervalan* alkuperäispainoksesta poiketen tasattu alkamaan vasemmasta laidasta, jotta rytmisen analyysi mahtuu niiden viereen.

P P P		
Nyt kanssani keinuhun käy, (3)	1 + 3 + 3 + 1	p + pll + plp + p
P P P		
mun impeni, valkeal liinal; (3)	1 + 3 + 3 + 2	p + pll + plp + pp
P P P P		
kuin morsian kauniina seisoo vi luonto (4)	1 + 3 + 3 + 3 + 2	p + plp + ppl + ppl + pl
P P		
iltana helluntain. (2)	3 + 3	pll + ppp
P P P		
Heilahda korkeelle, keinu, (3)	3 + 3 + 2	ppl + ppl + pl
P P P		
ja liehukoon impeni liina (3)	1 + 3 + 3 + 2	l + plp + pll + pl
P P		
illalla lempeäl. (2)	3 + 3	ppl + plp

Kun runon säkeitä analysoidaan puheen pääpainojen mukaan, nähdään selkeä kaava 3 – 3 – 4 – 2 – [3 – 3 – 2] painoa säkeessä. Se on sama läpi runon, ja refrengei [3 – 3 – 2] pysyy myös samana viimeistä säkeistöä lukuun ottamatta. Kaikki puhepainot asettuvat pitkien pääpainollisten tavujen kohdille.

”Keinun” rytmiä tarkasteltaessa on syytä ottaa huomioon myös säkeitten loput ja niiden painotukset. Huomataan, että kaikissa säkeistöissä ensimmäinen säe päättyy yksitavuun ja neljäs sekä seitsemäs säe kolmitavuun. Yksitavu on säkeen lopussa painollinen, samoin kolmitavuisien sanojen viimeinen tavu.¹³ Ensimmäinen, neljäs ja seitsemäs säe päättyvät siis painolliseen tavuun eli niin sanottuun nousuasemaan; toinen, kolmas, viides ja kuudes säe päättyvät vastaavasti painottomaan tavuun eli laskuasemaan. Näin ollen säkeitten lopetustavujen rakenne on jokaisessa säkeistössä sama: *nousu – lasku – lasku – nousu – lasku – lasku – nousu*. Rakenne vahvistaa säkeistöjen ikonista, keinun liikettä imitoivaa rytmiä.

Myös runon säkeistöjen ja refrengien välille syntyy rytmistä liikettä ja kontrastia. Refrengei pysyy kuudessa ensimmäisessä säkeistössä samana, mutta viimeisessä se muuttuu aivan viimeistä säettä lukuun ottamatta:

Seisahda, heiluva keinu,
jo kelmenee impeni poski
illalla lempeäl.

Viimeinenkin refrengei noudattaa samaa rytmi- ja tavorakennetta kuin muitten säkeistöjen refrengei.

”Keinun” refrengit tuovat runoon muistuman kansanlauluista, joiden kertosaäkeissä toistuu usein jokin luontokuva tai tunnelma. Samalla refrengit luovat rytmisen kontrastin muihin säkeisiin. Tämän kontrastin lisäksi runon rytmiseen kokonaishahmoon vaikuttaa muitten säkeitten säännöllisenä toistuva mutta vaihteleva painotuskuvio, jossa puhepainot asettuvat aina pitkien tavujen kohdalle. Kaikissa säkeistöissä kolme ensimmäistä säettä sekä refrengin keskimmäinen säe ovat nousutahtisia (esimerkiksi ensimmäisessä säkeistössä *nyt – mun – kuin* sekä refrengin *ja*, viimeisessä säkeistössä *jo*), muut säkeet alkavat painollisina.

”Keinun” rytmis-soinnolliseen hahmoon vaikuttavat myös sen monet allitteraatorakenteet. Erityisen runsaina toistuvat k-äänteiset kaksin-,

¹³ Suomen prosodisen rakenteen mukaisesti ensimmäinen tavu on pääpainollinen ja kolmas tavu sivupainollinen. Säkeen lopussa sivupainollisuus ikään kuin vahvistuu.

kolmin- ja jopa nelinkertaiset k-alkuiset ilmaukset, jotka sitovat tekstiä runon otsikkoon ja temaattiseen keskipisteeseen: ”Nyt kanssani keinuhun käy”, ”Heilahda korkeelle, keinu”, ”niin kaukana näen mä kaunoisen kunnan”, ”Kuin Onnelan kaukainen maa / niin kimmeltää ihana kunnas”, ”kukkasil keltaisill”.

Myös l-alkuisia toistoja on useita: ”ja liehukoon impeni liina / illalla lempeäl”, ”ja läntinen lehtistä laaksoa soittaa / lintujen laulaes”, ”ja ainiaan lempeillä kunnaila läikkyy”. L-alkuiset sanat kutovat runoon lempeän laakson ja liehuvan liinan temaattista, romanttista kuviota, johon kuuluu myös laulavien lintujen ja kahisevien lehtien ääni. Monipuolinen sanansisäinen äännetoisto tukee allitteraatiota läpi runon. Allitteraatioina toistuvat myös v- ja h-alkuiset ilmaukset: ”Siel laaksossa vainion all / on keväinen, viherjä niittu, / mi ainiaan herttaises hämäräs siintää”.

Runon refrengin sointukuvio on taiturillinen. Ensimmäisessä säkeessään se kerta k-äännettä, minkä jälkeen l- ja i-alkuiset sanat vuorottelevat:

Heilahda korkeelle, keinu,
ja liehukoon impeni liina
illalla lempeäl.

”Keinu”-runon rytmi perustuu siis monitasoiseen, sekä rytmistä että äänneellistä toistoa noudattaviin vaihtelun ja variaation kuvioihin.

Kansanlaulumainen refrengi sekä runon tapahtuma-aika ja -paikka, helluntain vietto korkealla mäellä, liittävät ”Keinun” kiinteästi Kiven ”Helavalkea”-runoon. Lauri Viljasen (1954: 131) mukaan ”Helavalkean” refrengi (”Helluntai-yön helavalkean leimues / Ja hohtaes korkeuden kiireen”) on elävin esimerkki kansanlaulun merkityksestä Kiven runoudelle. ”Keinua” ja ”Helavalkeaa” voikin pitää runoparina, saman helluntaitunnelman erilaisina muunnelmina: ”Helavalkeaa” tanssikuvausineen ”öillisten liekkien lumovas loistos” eroottisempänä ja maanläheisempänä, ”Keinua” saman tilanteen sananmukaisesti ylevämpänä, symbolisempänä varianttina. Toisessa tanssitaan loimuavan tulen ympärillä, toisessa kohotaan kohti korkeuksia, tuulien viileää helmaa. Kuuma ja kylmä, pyhä ja profaani kontrastoituvat. Molemmat runot päättyvät liikkeen pysähtymiseen – tanssin ja keinumisen – sekä kuvauksiin neidon kalpenemisestä. Siinä, missä ”Keinun” loppu viittaa kuolemaan ja iankaikkisuuteen, ”Helavalkea” lähettää nuoret ”Kultasta tietä käymään” ja seisomaan ”Kiiltävän virran partaal”.

Intertekstuaalisuus

Kun Onnela on mainittu ”Keinun” neljännessä säkeistössä, jokainen runon loppusäkeistöistä alkaa tämän ihmeellisen onnen maan kuvailulla. Onnenmaa on tyyppillinen romantiikan ajan motiivi, joka periytyy antiikkiin ja jolla on paljon vastineita ajan kirjallisuudessa (ks. esim. Viljanen 1954: 86–93). Onnelan kuva esiintyy muuallakin Kiven tuotannossa; Tarkiaisen (1916: 333) mukaan se pilkahtelee näkyviin ”Kullervossa, Nummisuutareissa, Karkureissa, Canziossa sekä Kaukametsä nimisessä

runossa, ja kehittyy kauneimpaan loistoonsa Kanervalan runossa Keinu ja sen kanssa samoihin aikoihin (1866) painetussa Lintukodossa”. Kiven ’autuaiden maa’ on Tarkiaisen (1934: 20) mielestä luonteltaan esteettinen, ja sen toteutumia ovat niin Elysium, Olympi, Onnela, Kaunola kuin Tähteläkin.

Onnenmaan motiivi liittyy kiinteästi onnensaaren motiiviin (Tarkiainen 1916: 332–333). Yrjö Varpion (2012) mukaan Kiven onnensaari-motiivilla on pitkä kirjallinen perinne, mutta tärkeimpänä taustana näyttäytyy ruotsalaisen runoilijan P. D. A. Atterbomin 1820-luvulla ilmestynyt satunäytelmä *Lycksalighetens ö*, josta oli ilmestynyt uusittu laitos 1854. Atterbomin lisäksi Kiven mielilukemistoon tiedetään kuuluneen kaksi muuta ruotsalaista runoilijaa: E. J. Stagnelius (jolla myös esiintyy onnensaari-motiivi) sekä Carl Jonas Love Almqvist (Varpio 2012: 94–95, ks. myös esim. Koski 1962: 110).

”Keinu”-runossa kuvataan, kuinka Onnelassa ”suutelee ehto ja koi”. Kuva iltahämärän ja aamunkoin suudelmasta liittyy virolaisen kirjailijan ja lääkärin Friedrich Robert Faehlmannin (1798–1850) kansansadun pohjalta kirjoittamaan tarinaan *Koit ja Hämarik* (ilmestyi saksaksi 1840, viroksi 1866). Tarinassa kerrotaan Iltaruskosta, joka on nuori neito, ja Aamunkoista, joka on nuorukainen.¹⁴ Iltarusko laskee aina auringon mailleen, ja Aamunkoi herättää sen pimeyden jälkeen. Valoisina kesäpäivinä, kun aurinko tuskin laskee, Iltarusko antaa auringon suoraan Aamunkoin käteen, ja ensimmäisessä tällaisessa kohtaamisessa nuoret katsovat toisiaan silmiin ja rakastuvat. Taivaan taatto haluaa antaa heille luvan mennä naimisiin, mutta nuoret kieltäytyvät: ”Anna meidän jäädä ikuisesti morsiameksi ja sulhaseksi, sillä silloin rakkautemme on aina nuori ja uusi.” Rakastavaiset suutelevat ja jäävät odottamaan seuraavaa kesää, jolloin he tapaavat jälleen: he eivät siis halua avioitua vaan jäädä ikuisesti melkein-tilaan.

Tällainen melkein-tila on tyypillinen Kiven rakkausrunoissa, joissa rakastettu neito usein katoaa tai kuolee. Pirjo Lyytikäisen mukaan (2007, 90) ”Keinu”-runon loppukuva viittaa romanttiselle rakkaudelle tyypilliseen eetokseen, että rakastavaiset saavat toisensa kuolemassa, Onnelan tuonpuoleisissa paratiisissa. Koskimies (1974, 129) muotoilee, että runo nousee viimeisessä säkeistössä ikuisuuden mielialaan: ”Keinu” on elämän ja kuoleman leikkauspiste, ”metafyysinen näköaukko tuntemattomaan”.

Jos ”Keinua” luetaan nimenomaan Iltaruskon ja Aamunkoin tarinaa vasten, interteksti painottaa nuorten molemminpuolista rakkautta. ”Keinua” on kuitenkin mahdollista lukea myös toisin, rakastetun pelästytymisen ja rakastavaisten eron kertomuksena. Runo kuvaa tilanteen, jossa puhuja keinuttaa neitoaan suoranaisten hurmion vallassa, omiin näkyihinsä ja omaan sisäiseen maailmaansa yhä syvemmälle uppoutuen. Hän irtautuu läsnäolevasta hetkestä ja dialogi neidon kanssa unohtuu, kun puhuja siirtyy omaan sisäiseen monologiinsa tai suuntaa sanansa eräänlaiselle näkymättömälle vieressä olijalle: ”ja sinnepä lentäisin impeni kanssa” (sivullisen puhuttelusta ks. T. S. Eliot 1954 ja Waters 2003: 18–28).

¹⁴ Tarkiainen (1916: 333) käyttää sadusta suomenkielistä nimeä Koi ja Hämärikki, Koskimies (1974: 129) Koi ja Hämärikki.

On mahdollista ajatella, että neito pelästyy yhä kovemmaksi kiihtyvää vauhtia ja hurjaa keinuttajaansa, jolle yhteisestä keinutilanteesta tuleekin suuren ratkaisun hetki, päätös yhteisestä tulevaisuudesta. Neito ei ole siihen valmis vaan vetäytyy: ”jo kelmenee impeni poski”. Maaginen melkein-hetki on ohi, ja puhuja jää näkyineen yksin, kuolemaan vertautuvan melankolian melkein-tilaan. Tähän viittaa myös viimeisen refrengin murtunut sointukuvio. Hallittu *k-k-l-l-l-l*-toisto on sekä supistunut että singonnut keskenään sointuvat ilmaukset *k-k* ja *i-i* eri säkeisiin. Dissonanssi on selvä:

Seisahda, heiluva keinu,
jo kelmenee impeni poski
illalla lempeäl.

Viimeisenä intertekstuaalisena mahdollisuutena on syytä nostaa esiin runon helluntaimotiivin aktivoima kristillinen tulkintakehys. ”Keinu” ei ole uskonnollinen runo, mutta sen kuvastossa ja rakkaudenkaipuussa on kaikuja uskonnollisesta kielestä. Vuorella seisominen ja kaukaisen, luvattun maan tähyily sen laelta ovat keskeistä raamatullista kuvastoa.¹⁵ Siksi siinä onnen maassa, joka keinujille siintää, voidaan nähdä piirteitä myös Siionin maasta eli kaivatusta Jumalan valtakunnasta. Siionin merkitys korostuu erityisesti herännäisyydessä, jonka ytimessä on ns. taivasikävä, kaipuu Jumalan luo.¹⁶ Lisäksi *Vanha virsikirja*, joka oli etenkin Kiven rytmiikan kannalta tärkeä (Laitinen 2002), sisältää keskiaikaan periytyvää morsiusmystiikkaa hyödyntäviä virsiä. Niissä sulhasen ja morsiamen suhde tarkoittaa uskovan sielun ja Kristuksen välistä suhdetta (Kurvinen 1941: 227–231). Vaikka ”Keinu”-runon rakastavaisia ei ole syytä tulkita näin ylevöityneesti, runon asetelmassa on kuitenkin pyhä säie, jonka sen keskeiset motiivit – helluntai, vuori, kaukana siintävä maa, naisen valkea liina – aktivoivat.

Seisova vai heiluva keinu?

”Keinu”-runossa ovat yhtä aikaa läsnä liike ja pysähdys sekä huikeat näyt ja niistä luopuminen. Tätä kaksoisrakennetta tukevat niin runon ikoninen rytmi kuin sen muut rakenteelliset ratkaisutkin puhutteluista sointukuvioihin ja intertekstuaalisiin kytköksiin. Henkilöitäkin on kaksi: aktiivinen puhujaminä, jonka sukupuolta ei täsmennetä mutta joka määrittyy kulttuurisessa kontekstissaan nimenomaan mieheksi, sekä puhuteltu, passiivinen impi.

Runon toiseksi viimeisen ja viimeisen säkeistön välillä on tulkinnallinen jännite. Toiseksi viimeinen näyttää siintävän laakson ikuisesti viheriöivänä Elysiumina, jossa kukkaset eivät ikinä lakastu. Se on ikuisessa toivon ja nuoruuden tilassa. Viimeinen säkeistö kuitenkin korostaa ajan

¹⁵ Mooses johdatti israelilaiset Egyptistä kohti Luvattua maata. Hän ei kuitenkaan itse koskaan päässyt sinne, vaan näki sen vuorelta (1. Moos 46 – 2. Moos 12).

¹⁶ Tarkkiainen (1934: 15) muistuttaa, että Kiven äiti kuului herännäisiin eli körtteihin. Hän lauloi *Siionin virsiä*, harrasti uskonnollista kirjallisuutta ja kasvatti lapsiaan pietistisessä hengessä.

kiitämistä eteenpäin tuossa samassa laaksossa: kaikki menee ohi ja painuu Unholaan. Kumpi kuvista on tosi?

Runon loppuvire on melankolinen, mutta loppupysähdys ei tee tyhjäksi näkyjä, jotka olivat puhujalle sisäisesti tosia ja koettuja. Runoa voikin tulkita myös romanttisena taiteilijantyön kuvana: inspiraationsa vallassa runoilija irrottautuu reaali maailman yläpuolelle ja näkee taiteen ikuisesti viheriöivät kentät, joihin arkinen mieli ei koskaan ulotu ja joita ajan kiitävä virta ei upota.

LÄHTEET

- Eliot, T. S. 1954: *Three Voices of Poetry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elo, Paavo E. S. 1950: *Aleksis Kiven persoonallisuus*. Helsinki & Porvoo: WSOY.
- Grünthal, Satu 1999: ”Juhlarunoutta ja sekasointuja. Lyriikka moniäänistyy.” Teoksessa *Suomen kirjallisuushistoria 1: hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. Toim. Yrjö Varpio ja Liisi Huhtala. Helsinki: SKS.
- Hellaakoski, Aaro 1983: ”Aleksis Kiven Eroksesta.” Teoksessa Aaro Hellaakoski, *Kuuntelua. Esseitä teoksista ja tekijöistä*. Helsinki: WSOY. Toinen painos, ensimmäinen 1950.
- Hökkä, Tuula 2001: ”Romanttinen, moderni apostrofi?” Teoksessa *Romanttinen moderni. Kirjoituksia runouskäsitteistä*. Toim. Tuula Hökkä. Helsinki: SKS.
- Kivi, Aleksis 1866: *Kanerwala. Runoelmia*. Saatavilla sähköisenä: <http://klassikkokirjasto.kansalliskirjasto.fi/Record/work.10024-100924>
- Kivi, Aleksis 2012: *Kirjeet. Kriittinen editio*. Toim. Juhani Niemi & al. Helsinki: SKS.
- Koski, Mauno 1962: ”Aleksis Kiven Keinun runon Onnela.” *Sananjalka* 4, s. 109–115.
- Koskimies, Rafael 1974: *Aleksis Kivi. Henkilö ja runous*. Helsinki: Otava.
- Kurvinen, Onni 1941: *Vanha virsikirja. Vuoden 1701 suomalaisen virsikirjan synty ja sisällönsä*. Rauma: O.y. Länsi-Suomen kirjapaino.
- Laitinen, Heikki 2002: ”’Vaan vahva virta vapaa.’ Aleksis Kivi Wanhan Virsikirjan veisaajana.” Teoksessa *Äidinkielen merkitykset*. Toim. Ilona Herlin & al. Helsinki: SKS.
- Lankinen, Pasi 2002: *Ajatus kuluttaa kiveä. Mitan eroosio Juha Mannerkorven lyriikassa*. Helsinki: SKS.
- Leino, Pentti 1979: ”Suomen kielen metriset systeemit ja mittatyypit.” *Virittäjä* 4, s. 302–340.
- Leino, Pentti 1982: *Kieli, runo ja mitta. Suomen kielen metriikka*. Helsinki: SKS.
- Lyytikäinen, Pirjo 2007: ”Kangastus toivomme maasta. Aleksis Kiven romanttisen kaipuun tulkkinä.” Teoksessa *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*. Toim. Riikka Rossi ja Katja Seutu. Helsinki: SKS.
- Richardson, Alan 2002: ”Apostrophe in Life and in Romantic Art: Everyday Discourse, Overhearing, and Poetic Address.” *Style* Vol. 36(3).

- Saarimaa E. A. & Tarkiainen V. 1915: "Toisintoja ja selityksiä." Teoksessa Aleksis Kivi: *Kootut teokset. Runot ja kirjeet*, Toim. Saarimaa E. A. & Tarkiainen, Viljo. Hki: SKS.
- Seppänen, Eeva-Leena 1997: "Osallistumiskehikko." Teoksessa *Keskustelunanalyysin perusteet*. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Talve, Ilmar 1961: "Keinu ja keinuminen Suomessa." *Sananjalka* 3, s. 67–109.
- Tarkiainen, Viljo 1915: *Aleksis Kivi. Elämä ja teokset*. Porvoo: WSOY.
- Tarkiainen, Viljo 1919: "Onnensaari Aleksis Kiven runoudessa." Teoksessa *Aleksis Kiven muisto. Runoilijan syntymän 85-vuotispäiväksi*. Toim. Viljo Tarkiainen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Ahjo.
- Tarkiainen, Viljo 1934: "Taivas, helvetti ja muita uskonnollisia piirteitä Aleksis Kiven runoudessa." Teoksessa *Aleksis Kiven satavuotismuisto*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja III. Helsinki: SKS.
- Varpio, Yrjö 2012: "Mitä Kivi luki?" Teoksessa Aleksis Kivi, *Kirjeet. Kriittinen editio*. Toim. Juhani Niemi & al. Helsinki: SKS.
- Viikari, Auli 1987: *Ääneen kirjoitettu. Vapautuvien mittojen varhaisvaiheet suomenkielisessä lyriikassa*. Helsinki: SKS.
- Viljanen, Lauri 1954: "Aleksis Kiven runomaailma." Teoksessa Aleksis Kivi: *Kootut runot*. Julkaissut ja johdannolla varustanut Lauri Viljanen. Porvoo ja Helsinki: WSOY.
- Waters, William 2003: *Poetry's Touch. On Lyric Address*. Ithaca and London: Cornell University Press.